

Bertil första.

Det var meningen att Bertil skulle få ett eget album. Men det hinner jag inte med utan gör bara några nedslag i hans liv. Bara hans liv vid filmen är gigantiskt att dokumentera. Men jag numrerar sidorna som tagningar vid filmen. *Klart för tagning, tystnad, kamera, kamera går, klappa, Bertil första.*

Första bilden är på Bertil, Berta och Birger.

Bertil föddes den 20 november 1893 i Tvetå socken i Södermanland. Där växte han upp hos sin mormor Helena Almqvist i hennes stuga Björkbacken. Hon arbetade på Saltskog gård, hos Liljevalchs som hjälpte henne med bostad sedan hennes make banvakten Klas Georg Almqvist dött 1881. Det skulle flytta in en ny banvakt så hon måste ge sig av med sina åtta barn, den yngsta bara året. Då Bertil var född tog hon hand om honom. Han fick följa med till Saltskog och som femåring var han med där och knackade kol.

Hans mor Otilia hade givit honom namnet Duroi vilket aldrig blev rätt kyrkobokfört. Det hade han ingen aning om förrän han kom till flottan där man påstod att han var krigsman Pettersson. Men han sa att han varken var krigsman eller Pettersson. Han försökte få Duroi registrerat vilket ej gick för det lät inte svenskt. Före 1912 fick man ta vilket namn man ville. Genom att han gått i skolan i Södertälje och att hans betyg fanns kvar där, med namnet Duroi, var det bevisat att han hade namnet före 1912. Fast den rättelsen kom inte förrän på 50 talet då kunde vi alla stryka P-son i namnet, som nu stavades Duroj.

En mycket ung Bertil har Greta skrivit över denna bild. Han kunde kanske vara en 15 - 16 år.

Vid den tiden arbetade han på Vagnaktiebolaget i Södertälje, förkortat VABIS som byggde järnvägsvagnar. Man började även bygga lastbilar och slogs ihop med SCANIA och blev SCANIA VABIS.

Den här tjugusiga bilden av Bertil är tagen 1912. Han var 19 år och försökte bli konstnär. Jag tror att han skulle till någon utbildning ev. i Ryssland, vilket inte blev av. Men klädseln är en konstnär. Med bonjour, kravatt, enligt Dan Andersson och den svarta borsalinon, hatten som han sedan alltid bar. Jag har ärvt den sista som jag ibland använder.

Bertil andra.

Under en tid vet jag att Bertil gick på aftonskola. Men hur det nu var med det och konstutbildningen, så gick han till sjöss. Han tog hyra på styckegods ångaren SS Bur som lämpare i undre kolboxen. Hon gick på många hamnar och tog last och lossade och tog ny last med nytt mål. På det viset fick han se mycket och lärde sig mycket om konst. I Amsterdam studerade han arkitekturen. Han gick baklänges medan han såg upp på en husfasad och lyckades passera mellan två bockar som stod i gatan för att hindra folk att falla i kanalen. Så han föll i kanalen. Det blev lite uppståndelse men han var duktig att simma och tog sig upp på en stege till kajkanten. Då hade han tur för där stod en man från svenska ambassaden som hjälpte honom att få nya och torra kläder.

Han kom till Alexandria i Nordafrika, där han köpte en liten sillkesapa som maskot. Apan blev omtyckt ombord av alla, utom en. I någon hamn hade apan fått kam och spegel, han satt i mässen och tittade i spegeln och kammade sig då den elake kom och kastade apan i skottet (väggen). De hade varit osams tidigare men nu var måttet rågat för apan. Han gick in i mannens hytt, tog fram hans nyköpta kostym och rev den i småbitar. Sedan klättrade han upp i masttoppen och satt där i flera dygn tills skepparen fick skjuta honom.

Till England kom Bertil och där lärde han sig att teckna träd i de stora parkerna och ek-skogarna. Att måla och teckna träd blev något han fortsatte med resten av sitt liv.

På SF såg han en kartong med oljeburkar där olja läckt ut och färgat kartongen. Han hade ett bra bildseende och såg en bild som minde honom om de engelska ek-parkerna.

Han skar av en bit, målade dit en trappgavel och en staty och vips blev det den lummiga engelska parken. Vänder man på tavlan står det "DENNA SIDA UPP". Han skojade med dem i rekvisitan som funderade länge innan de vände tavlan och såg texten på baksidan.

Den sista resan han gjorde med Bur var efter Norges kust upp till Arkanghelsk i Vita havet i Ryssland. Det var vår och hade just varit tjällossning där. På många ställen var vägarna oframkomliga, men på sina ställen hade man surrat stockar tillsammans. Då kunde de små hästarna trippa fram och hålla balansen genom att hålla sig i mitten av stockraden. Det blev som att gå på en flytbrygga. Men den stora behållningen av den resan var det norska fjordlandskapet. På hemresan var det ofta klart och midnattsol så att sova blev det inte mycket av på frivakten.

Han talade ofta om den resan och önskade att få göra den med Greta på Hurtigruten. Det blev nu aldrig så, men de reste med Juno på Göta kanal.

Bertil tredje.

Bertil berättelse om den tyska minkryssaren Albatross 1915.

Det hände under det första världskriget. Ryska kanonbåtar hade hunnit upp en tysk min-kryssare och under beskjutning förföljde henne in på svenskt vatten vid Gotland. Hennes namn var Albatross och hon var byggd för att minera och hade inte lika stor eld-kraft som kanonbåtar och kryssare. Men hon hade en kryssares storlek, därav namnet minkryssare.

Albatross försökte komma undan ryssarna och gick in bakom ön vid Östergarns fyr. På teckningen ser man Albatross på väg in bakom ön med fyren på, medan kanonbåtarna ger eld. Då Albatross kommit längre in i skydd av ön blev avståndet för långt för träffsäkerhet från fienden. De förflyttade sig då på andra sidan ön där den var lägre och fortsatte beskjutningen över ön mot Albatross. Hon var nu helt instängd och fortsatte så långt det gick tills hon strandade och låg stilla medan kanonaden fortsatte.

Det var nog det värsta sjöslag som förekommit i Sverige i modern tid. På Gotland i Östergarn finns ett Albatross museum. Dit gav Tord ett putsskrin som Bertil tog med sig som minne då han hade den fruktansvärda uppgiften att plocka söndertrasade rester av sjömän som befunnit sig i stridstornet på Albatross. På följande sidor finns hans berättelse om händelsen då han var inkallad på jagaren Hugin, systerbåt till Munin. De var de snabbaste jagarna vid den tiden i Sverige.

Bertils skrift om upplevelserna efter slakten av Albatross 1915. Renskrivna av Ulla-Britt Duroj

JAGARNA HUGIN OCH MUMIN AVGICK FRÅN OXELÖSUND DEN 15/7
KL. 2.00 FM OCH GICK TILL STORA VÄRTAN FÖR ATT KOMPLETTERA
KOLEN FÖR ATT SEDAN GÅ TILL ÖSTERGARN FÖR ATT AVLÖSA SIGURD
OCH RAGNAR, SOM LAGAT SOM BEVAKNING VID ALBATROSS.
UNDER GÅNG TILL GOTLAND GÖRS KLART SKEPP FÖR STRID.
TORPEDERNA GÖRS KLARA FÖR ISJUTNING. ANKBEING SKEDDE VID
FÅRÖSUND KL. 9.15. LÄTTADE KL. 2 OCH ANKRADE VID KUPPEN,
VAREFTER SIGURD LÄTTAR OCH GÅR TILL STOCKHOLM.
HÄR FICK VI LIGGA KLARA FÖR GÅNG SÅ SNART NÅGOT MISSTÄNK
VISADE SIG.

LÖRDAG MIDDAG ANKOM MUMIN FRÅN VISBY. KL. 2 LÄTTAR VI OCH GÅR TIL
SLITE I OCH FÖR PERMISSION, KOMPLETTERING AV FÄRSKVATTEN OCH
PROVIANT. FÖRTÖJDE VID SLITE BRUGGA KL. 3. BABORDS VAKT
ERHÅLLER LANDPERMISSION TILL KL. 11. EM.

HÄDE FYR I TVÅ PANNOR OCH KLARA FÖR GÅNG PÅ TJUGO MINUTER.
DE SOM GICK I LAND AV FRIVAKTEN FICK EJ LÄMNA BITEN PÅ LÄNGRE
HÅLL ÄN TRE KILOMETER FÖR ATT KUNNA ÅTERKALLAS MEDELST TRE
KANONSKOTT OCH UPPREPADE BLÅSNINGAR I SIRÉN.

UNDER NATTEN DRIFTADE TVÅ MAN OCH FICK LIGGA UTAN SÄNGKLÄDER,
SAMT DEN ENE 30 DYGNES LANDSFÖRBUND FÖR ATT HAN BLEV EFTER I
OXELÖSUND.

UNDER LÖRDAGEN ERHÅLLER STYRBORDVAKT LANDPERMISSION TILL KL. 11
MED TY ÅTFÖLJANDE VARNING FÖR DRIFTNING.

UNDER SÖNDAGENS LOPP BESÅG VI DE EGET BILDADE KALKKLIPPS-
FORMATIONERNA UTEFTER STRANDEN SAMT TOGO NÅGRA EGET BILDADE
SMÅ STEN SAMT BESÖKTE NÅGRA KAFÉER FÖR ATT TILLFREDSTÄLLA
BEHOVET AV CIVILT KAFFE. UNDER DET VI GICK FÖR ATT SE OM DET
VAR DANS NÅGONSTANS, FICK VI SE STRÅLKASTAREN SPELA, VARFÖR
VI GICK NER TILL BRYGGAN FÖR ATT SE VAD DET KUNDE VARA. NÄR
VI KOM NER TILL BRYGGAN FICK VI SE, ATT DE HÖLL PÅ ATT GÖRA
I ORDNING FÖR DANS PÅ BRYGGAN MED ELEKTRISK BELYSNING. DETTA
VAR PÅ ORDER AV CHEFEN, TY DET VAR HANS FÖDELSEDAG. HAN SKÄNKTE
ÄVEN EN FLASKA PNN SCH. NU KOM EN DEL CIVILA OCH DET BLEV DANS,
MEN DAMERNA RÄCKTE EJ, SÅ VI FICK DELA MED OSS. HÄR DANSADES
TILL KL. 1.

PÅ MÅNDAG KASTADE VI LOSS OCH GICK TILL ALBATROSS STRANDNINGS-
PLATS OCH AVLÖSTE DÄR MUMIN. UNDER EFTERMIDDAGEN FICK BABORDS-
VAKT GÅ OMBORD PÅ ALBATROSS FÖR ATT SE DE VERKNINGAR BESKJUTNINGE
HAFT. MELLAN KL. 5 OCH 6 EM FICK VI GÅ OMBORD. INGEN SOM EJ HAR
SETT ETT I SANK SKUTET KRIGSFARTYIG KAN GÖRA SIG EN FÖRSTÄLLNING
OM HUR DÄR SÅG UT. BESKJUTNINGEN HADE SKETT ÖVER ÖSTERGARNS FYR

- 2 -

OCH GRANATERNA HADE SLAGIT IN GENOM BABORDS SIDA. GRANATERNA HADE SPLITTRAT OCH YRT ÅT ALLA HÅLL. DE HADE SLAGIT SÖNDER ALLT SOM FANNS, SÄRSKILT FÖR ÖVER DÄR OFFICERARNA OCH UNDEROFFICERARNA HADE SINA HYTTOR. DÄR VAR ÄVEN SJUKHYTTEN, APOTEK, MOTTAGNINGSRUMMET FÖR SJUKA SAMT EN DEL ANDRA HYTTOR. HÄR FANNS EJ ETT SKOTT SOM EJ ÄR SÖNDRSPLITTRAT, ALLT ÄR VÄNT UPP OCH NER. DEN SISTA TRÄFFEN BLEV STRIDSTÖRNET, DÄ DET SLET UPP ETT SKOTT OCH TVÅ DURKAR SAMT ALLV VAD SOM FANNS I DESS VÄG. I STRIDSTÖRNET BEFANN SIG ÅTTA MAN, VILKA ALLA BLEV HELT SÖNDRSLITNA OCH FASTSLAGNA PÅ SKOTTEN. MASKIN- OCH PANNRUM VAR ALLDELES OSKADADE.

TISDAG FÖRMIDDAG KL. 9.30 FICK STYRBORDSVAKT GÅ OMBORD OCH BLEV AVDELADE ARBETEN. JAG OCH TVÅ MAN TILL FICK GÅ TILL STRIDSTÖRNET FÖR ATT GÖRA RENT. NÄR VI BÖRJADE RÖJA BLAND SÖNDRSKJUTNA MASKINDELAR FICK VI TA PÅ EN MASSA KÖTT, BLOD, SÖNDRSLITNA KLÄDER, I VILKET MYRIADER MASK KRÄLADE OCH EN STANK SOM EJ KAN BESKRIVAS. DE ÖVRIGA AV MANSKAPET FICK HÄNGA UPP KLÄDER, SOPA SPLITTROR SAMT SPOLA. REDERIBOLAGET NEPTUN HADE TRE ÅNGARE, HERAKLER, POSEIDON, MERKUR ASSISTERANDE VID ALBATROSS. MED SINA PUMPAR LÄNSADES KRYSSAREN NÄSTAN UNDER DAGEN. JAG OCH EN KAMRAT GICK NED I MASKINEN, MEN DÄR VAR SÅ MÖRKT ATT MAN INTE KUNDE URSKILJA DETALJERNA SÅ NOGA. VI ÅTERVÄNDE OMBORD PÅ HUGIN KL. 11.1 BÄRNINGÅNGAREN FÖRSÖKTE ATT PÅ EFTERMIDDAGEN DRA KRYSSAREN AV GRUND. MUMIN ÅTERVÄNDE TILL SLITE PÅ EFTERMIDDAGEN.

ONSDAG LOSSADE DE EN DEL AV KOLEN FRÅN ALBATROSS I PRÅMAR. ALBATROSS KOLFÖRRÅD ÄR PÅ 400 TON. PÅ FÖRMIDDAGEN VAR BABORDS VAKT OMBORD PÅ KRYSSAREN. PÅ EFTERMIDDAGEN KOM MUMIN FÖR ATT AVLÖSA OSS. VI GICK TILL SLITE KL. 5.45 OCH ANKOM 7.15. DANS PÅ BRYGGAN.

TORSdag, STYRBORDSVAKT UTMARCH FRÅN KL. 9.30 TILL 11.30. LÖJTNANT NEUMÜLLER LEDER UTMARCHEN. EFTER EN RASK MARCH I SKYTTELINJE ÖVER TERRÄNG FICK VI BADA OCH SEDAN GICK VI OMBORD. PÅ EFTERMIDDAGEN HADE BABORDSVAKT UTMARCH. DE GICK KL. 2.30 TILL 4.00 EM. PERMISSION FÖR STYRBORDSVAKT TILL KL. 11 EM. VARJE KVÄLL DANSADE VI PÅ BRYGGAN. UNDER DANSEN PÅ TORSdag KVÄLLEN BLEV JAG BEKANT MED EN MIG MYCKET SYMPATISK DAM FRÅN VISBY, SOM VISTADES I SLITE PÅ NÅGRA DAGAR UNDER SIN SEMESTER. VI KOMMO ÖVERENS OM ATT KORRESPONDERA MED VARANDRA. MEN TIDEN VAR KORT, SÄLLSKAPET ANGENÄMT.

UNDER FREDAGEN PROVIATERAR OCH GÖR KLÄRT. GNISTTELEGRAM ANKOM FRÅN MUMIN ATT ALBATROSS HADE BLIVIT TAGEN AV GRUNDET PÅ MORGONEN. VI KASTADE LOSS KL. 1.15 OCH ANKRADE VI HERRVIK KL. 2.35

DIT ALBATROSS BLIVIT BOGSERAD. HÄR BLEV DYKUNDERSÖKNING FÖR ATT NOGGRANNARE TÄTA OCH BESTÄMMA LÄCKORNA. BABORDSVAKT GICK OMBORD PÅ ALBATROSS FÖR ATT RENGÖRA OCH INOLJA MASKINEN. SYSTEMET GJORDES OBRUKBART GENOM ATT ARMATUREN PÅ PANNORNA BORTTAGES. PÅ KVÄLLEN MELLAN KL. 9 OCH 10 VARSKOMDE VAKTHAVADE LÖJTNANT ATT SPETSEN SKULLE SÄTTAS PÅ TORPEDEN OCH ALLT GÖRAS KLART FÖR STRID.

LÄTTADE KL. 9 FM PÅ GRUND AV DET GICK NÅGOT FÖR HÅRD SJÖ FÖR ALBATROSS, SOM SKULLE BOGSERAS TILL FÄRÖSUND.

HUGIN OCH MUMIN ESKOTERADE ALBATROSS MED 4 KNOPS FART. HUGIN VÄNDE UTANFÖR FÄRÖSUND OCH GICK IN TILL SLITE OCH FÖRTÖJDE. HÄR FICK VI OMBORD EN DEL OFFICERARE, VAREFTER VI KASTAR LOSS OCH GÅR TILLBAKS TILL FÄRÖSUND.

NIO MAN GICK UPP PÅ HOTELLET OCH DRACK KAFFE. DÄREFTER GICK VI UT FÖR ATT BESE PLATSEN. VI GICK ÖVER TJUGO MINUTERS VÄG TILL ETT KULTURHISTORISKT MUSEUM, SOM VAR AV STORT INTRESSE. DÄR FANNS BL. A. GAMLA FORMINNESGRAVAR (STENDÖS). SEDAN GICK VI TILLBAKS OCH DANSADE EN TIMME PÅ EN DANSBANA, SOM TILLHÖRDE FÄRÖSUNDS KUSTARTILLERI. MUSIK VAR HANDKLAVER, MEN DAMER FATTADES.

SÖNDAG FÖRMIDDAG LÄTTAR KL. 9.00 OCH GÅR TILL SLITE. VI GICK TILL SLITE FÖR ATT HÄMTA EN DEL AV DE TYSKAR, SOM LIGGER INTERNERADE I ROMA. SÅ SNART DESSA OCH PERMITTENTERNA KOMMIT OMBORD KASTADE VI LOSS OCH GICK TILLBAKS 11.30. UNDER RESAN FÖRSÖKTE VI GÖRA OSS FÖRSTÅDDA MED VARANDRA. TVÅ MAN TALADE TYSKA OCH DE FICK IGÅNG EN LIVLIG KONVERSATION. BL. A. BERÖMDES SVENSKARNA FÖR SIN STORA VÄNLIGHET OCH DE TYCKTE, ATT DE HADE DET BRA PÅ GOTLAND. EN DEL VILLE STANNA TILLS KRIGET VAR ÖVER. UNDER RESAN BLEV DE AV VÅR CHEF BJUDNA PÅ ÖL, SOM DE DRUCKO MED STOR BELÅTENHET.

I FÄRÖSUND BLEV DE FÖRLAGDA I KUSTARTILLERIETS KASERNER, DÄR DE SKULLE STANNA TILLS VIDARE.

PÅ MÅNDAG BLEV DET PERSEDELVÅRD OCH SEDAN FICK VI GÅ OMBORD PÅ ALBATROSS FÖR ARBETE. VÅR CHEF OCH FLAGGMASKINISTEN SAMT TYSKARNA BEFANN SIG OMBORD. VI FICK STÄLLA UPP OSS OCH BLEV AVDELADE ARBETE. FEM MAN FICK TILLSAMMANS MED TYSKARNA GÅ NER I ELDRUMMET OCH GÖRA I ORDNING PANNORNA. VI ÖVRIGA FICK GÅ TILL PROVIANTRUMME OCH HIVA UPP PROVIAN. DE KONSERVERADE VARORNA VAR DET INGEN FARA MED, MEN ALLA FÄRSKVAROR VAR FÖRSTÖRDA. VI FÖRSÅG OSS MED EN DEL KONSERVER SÅSOM LAX OCH SARDINER. PÅ EFTERMIDDAGEN FICK VI FORTSÄTTA ARBETET PÅ ALBATROSS.

DET KOM ORDER, ATT VI SKULLE VARA KLARA FÖR GÅNG KL. 3.00

- 4 -

FÖR ATT GÅ TILL STOCKHOLM. UNDER KVÄLLEN BLEV EN NÅGON
LANDPERMISSION.

TISDAG MORGON BLÅSER DET HÅRT OCH VI KASTAR LOSS KL. 3.00.
SJÖGÅNG SÅ XXXX MÅNSKAPET KOMMER UPP PÅ DÄCK. DEN ENE EFTER
DEN ANDRE BÖRJAR BLI SJUKA.

Den söndersprängda och strandade Albatross

Detalj av stridstornet.

Albatross kolförråd på 400 ton måste tömmas för att få henne av grundet.

Putsskrinet från maskinrummet.

Då jag gjorde rekryten på kustartilleriet i Fårösund 1958 och var ute på haik med roddsluprarna, fick vi mat med. Det var gamla konserver i s.k. sprängdosor. Sergeant Stig Herneling som var med hade matlåda med sig för att det i burkarna var oätligt. Det var det nästan, vi kockade får i kål flera timmar i kokgropar för att överhuvud taget kunna tugga det. Jag berättade detta för Bertil och han skrattade och sa att det var väl de burkarna vi grävde ner 1915 som reservproviant under kriget.

Bertil femte

Bertil arbetade under en tid som dekorations målare på teatrar i Stockholm.

År 1919 fick han arbete på Svenska Bio som vid den tiden ombildades till Svensk Film industri, S/F. Han kom in då svensk films första stora guldålder inleddes.

Det var regissörerna Victor Sjöström och Mauritz Stiller, och fotograferna, bröderna Janzon, som med Selma Lagerlöfs texter gav svensk film ett världsrykte.

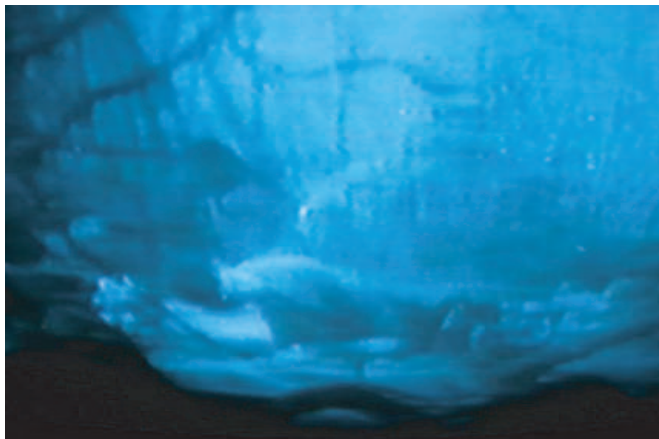

Bertil har berättat om denna pionjär tid, då han kom till strutsfarmen i Råsunda som höll på att omvandlas till S/F. Omkring var granskog som nu var delvis nedhuggen. Hans första arbete var bygga träd, popplarna på kyrkogården i filmen Körkarlen.

Regissören Sjöström som även hade huvudrollen delade till stor del ledningen av arbetet med fotografen Julius Janzon. Julius var den av bröderna som hade störst intresse av experiment film. Körkarlen är känd för sina dubbel exponeringar med "genomskinliga vålnader." Särskilt en undervatten scen då en död sjöman hämtas från havsbotten.

Det finns en gammal, gammal kärra... som syns i bakgrunden med en gammal körkarl och en häst. Den hästen fick Bertil måla revbenen vita på varje morgon. Då Bertil kom i vit rock med penseln blev hästen arg, men annars gick det bra. I förgrunden ligger Viktor Sjöström på en gravsten som Bertil gjort.

Här syns kyrka och kyrkogård under uppbyggnad. Man kan se några av Bertils popplar som är på väg upp. Julius Janzon började då utan Sjöströms vetskap att skapa ett undervattenlandskap, i den nybyggda B-hallen. Här var Bertil med och bröt stubbar i skogen, tog de fina rottrådarna, satte upp dem på pianotrådar i taket som sattes i svaj. Då liknade det vattnets rörelser med vegetationen. Man filmade även genom akvarie och lyckades med att få häst och vagn gå på vattnet och sakta gå snett ned till botten, där den döde sjömannen hämtades.

De blå bilderna har jag tagit på den rörliga bilden i filmen, därav den dåliga kvalitén. Man kan få en föreställning om hur det kunde te sig med den döde på botten med svajande vattenväxter runt. Dåtiden blev mycket imponerad och scenen är filmhistorisk.

Den övre bilden är en sida ur albumet från Körkarlen. Där ser man bilden med byggnationen av kyrkan och Bertils popplar. Bilden är daterad maj 1919. I hävderna står det 1920 på Körkarlen och det har hänt att min uppgift ifrågasatts då jag nämnt att min far deltog i arbetet 1919. För att ingen i framtiden skall tvivla på sanningshalten är det så, att premiären var 1920.

Den nedersta bilden i albumet står det "biblioteket". Jag har förstorat den bilden för att det är en tjugig uppställning men också för att den är en personalbild. Bilder på snygga uppställningar finns det gott om men sällan på de som byggt dem. Längst bak sitter Bertil Duroj och håller sina händer över det hela.

Det fanns ingen yrkesskola för filmarbetare. Men Bertil berättade att han fått en gedigen utbildning tillsammans med filmpionjärerna som hade varit med en tid.

Julius Janzon var sju år äldre än Bertil och kom till Råsunda samma år som Bertil, 1919. Han var en redan fullfjädrad filmfotograf, som i det dagliga arbetet förmedlade sitt kunnande.

Det hände att Bertil ibland fick veva B-forto, då det var tagning med två kameror. Han kom regiarbetet nära och skådespelet. Sin händighet och känsla för färg och form hade han med sig. Under åren på S/F lade han grunden till det arbete han hade resten av livet.

Det blev flera av Selma Lagerlöfs romaner som blev film de närmaste åren.

Efter Körkarlen kom Herr Arnes penningar. Då fick han sitt elddop då det gäller extriörer i vandringen på isen från det infrusna skeppet, som även var en masscen.

Då jag just skrivit raderna om Herr Arnes pengar fick jag se denna notis i Dagens Nyheter den 22 februari 2009, på dagen 90 år sedan.

I filmen "En rackarunge", 1923 fick Bertil göra debut som skådespelare. Titelrollen gjordes av den etablerade aktrisen Elsa Wallin. Även de övriga var stumfilms skådisar. Varför han fick göra den framskjutna rollen som "mördaren Josef" vet jag inte, men hans utseende och ålder passade nog.

I bilden intill ser vi att ett slagsmål är på gång och utgången blir den andres död.

Han berättade om scenen i båten med Elsa Wallin. Där han som Josef berättar sin historia om hur hans liv slagits i spillror då han i stridens hetta dödat en man. Det var ju stumfilm och någon manus-text fanns inte bara en scenangivelse. Han berättade med stor inlevelse den tragiska historien och kameran bara vevade på och då han till sist tittade upp, stod hela auditoriet omkring och grät.

På den tiden innehöll filmen magnesium som kan självantända. Bertil sa på äldre dagar att de flesta av hans filmer brunnit upp eller gjorts skokräm av. Men en kopia av den här filmen låg i många år i Sveas garderob. Ann Duroj tog den med till filminstitutet tillsammans med kopior av många bilder, som kom till glädje där.

Bertil åttonde.

Efter åren på S/F blev det ett kringflackande liv på ateljéer inrymda i alla möjliga byggnader. Han avancerade till större uppgifter och blev med tiden filmarkitekt. Det man i dag kallar scenograf.

Den här vackra villan hette Novilla där många filmer blev till på 30 talet. Det står Klang film på huset, ett namn jag aldrig hört, men Svensk Talfilm på bilen, ett bolag som fanns med länge.

Filmateljén i Kristallsalongen 1936. "Jansson's teatela".

Nästa bild är frånateljén i Kristallsalongen som likt Novilla låg på Djurgården.

En personalbild där jag känner igen många. Bertil står till höger med lockigt hår och fluga, hans yngste bror Bernt tittar fram vid kanten på tavelramen. I vit overall på golvet sitter P.A Lundgren, Bertils elev, och bakom honom sitter min morfars bror Emil Eriksson som var elektriker. Bernt Durojs blivande fru Britta Wallin som var sömmerska, ej med i bild. De gifte sig året efter 1937 då verksamheten i Kristallsalongen upphörde.

Jag har försökt ta reda på var Kristallsalongen låg och få tag på en bild, men inte lyckas. Det närmaste jag kommit är Joseph Lejas kristall utställning, som låg i den stora industrihallen på Stockholms utställningen 1897.

På den tredje bilden sitter Bertil till vänster och jag är ganska säker på att det är hans bror Birger Pettersson som syns där gardinen delar sig. Han var ju en händig karl som kanske hade hoppat in tillfälligt.

Min farmor Otilia sa en gång på sin ålders höst att hon hade fem söner som alla var vid filmen. Det kanske inte var helt galet.

Bertil nionde.

Centrumateljéerna på Ladugårdsgården låg snett emot Sjöhistoriska museet. Där hade Bertil sin längsta hemvist och sin storhetstid inom filmbranschen. Bilden är kopierad från en gammal glasplåt och inte så vacker. Jag känner igen ateljen där jag var med pappa och frös, under de kalla vintrarna på 40-talet. Jag ser att Luddes skåpbil är på väg in i bilden. Den boxerade Skodan till verkstaden efter kriget.

I den här tunnan gjorde Bertil många storslagna interiörer som i filmerna "Apassionata" 1944 och "Räkna de lyckliga stunderna blott" samma år. Melodin i den filmen hade samma namn och var populär i många år.

Bertil tillhör de som varit med att skapa de flesta filmerna i Sverige. Kvantitetsmässigt gjordes de mest film på 40- och 50-talen. Särskilt under kriget behövdes folk förströas med militärfärser men också propagandiska om försvarsviljan.

Man hade fest i kulissen när en film var färdig. Och vilka resurser att skapa spännande kamera vinklar, från strålkastarplats högt där uppe.

Bertil sitter på bortsidan och jag skymtar hans gode vän och arbetskamrat Ernst Markusson i mörk kostym till höger i biten.

Var det sommar och varmt kunde man ju välja en utomhus kuliss att sitta i.

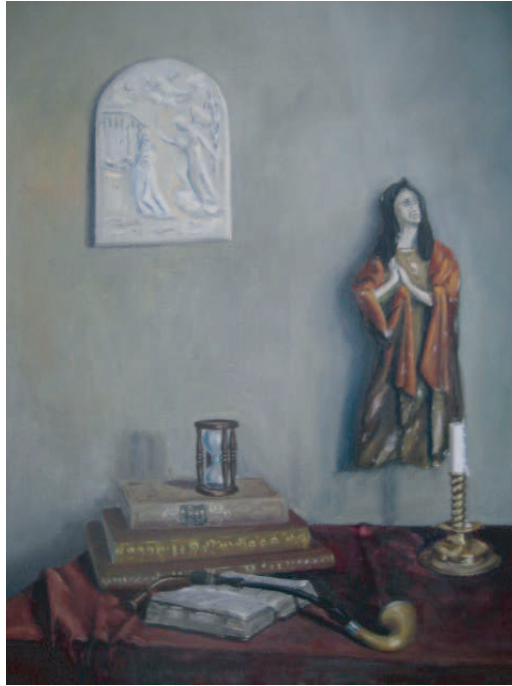
Bertil troner på bortsidan, där han som det verkar oftast brukar finnas. Hans yngste bror och elev Bernt, är betydligt mer tillbakadragen och sticker fram "Pettersson näsan" som fjärde nos till vänster. Men även han blev filmarkitekt och gjorde många uppmärksammade filmer, på Europa-film och som scenograf på TV.

Bertil tionde.

Bertils filmarben har även kommit att pryda våra hem. I handen håller han en relief, som han gjutit. Det är en kopia av en relief i drivet silver, från 1400-talet. När hans kopia gjort sitt i filmen, kom den att vara med i ett stilleben han gjorde till sin syster Brittans bröllop 1935.

I tavlan finns även annat från filmen, som madonnen och det lilla loggglas. Ett "timglas" på 15 sekunder. Det fanns ombord på en skuta som hette Gärso och sprängdes i filmen "Eld ombord". Det användes för att mäta fartygets fart. En tvärsäld bräda med ett rep med knopar kastades ut, antalet knopar som rann ur handen på 15 sekunder var båten fart. Därav knop.

Han fick också med skeppsklockan då han själv fick kasta sig i havet. Båten byggde han som modell.

Klockan kom också från filmen. Bertil hade hyrt den i en antikhandel och blev så förtjust i den att han köpte den. Det är ett franskt salongsur som Joseph Leja köpte hem till försäljning. Därav det svenska namnet, Lejaur.

Efter Gretas död fick jag ära den. Då hade hon efter alla frusna vintrar, fått in fjärrvärme, med påföljd att möbler sprack sönder. Så även fodralet på klockan. I Örebro fanns en man som nog var i samma ålder som klockan, han lagade den. Jag hade nämnt att den kostat 30 kr. och mer ville han inte ha, för arbetet. Klockan är från 1870 talet.

Alla dessa saker finns nu hos oss. Tord fick skeppsklockan som donerades som vällingklocka till en folkhögskola. Som f.d. sjöman fick han också loggglas och modellen av skutan Gersö.

Reljefen blev med tiden en liten altartavla med belysning i som just nu sitter över öppna spisen i vårt hem.

Bertil elfte.

Det konstverk som kanske rönt mest uppmärksamhet är nog Kristinatavlan. Det var filmatiseringen av Hasse z bok "Sigge Nilsson och jag." I den skulle, enligt legenden, Drottning Kristina gå ur en tavla och spöka. Problemet var att det inte fanns någon tavla med henne i helfigur att hyra. En lördag for man runt hela stan och letade för scenen skulle tas på måndag morgon. Med hjälp av en liten miniatyr av hennes ansikte och med Barbro hållande ett draperi i nypan drog han upp tavlan hemma en söndag 1938. På måndag morgon satt den i uppställningen och scenen kunde tas.

Då Centrumateljén lades ned i slutet av 40 talet kom tavlan med flyttlasset hem till Parkvägen i Råsunda. Filmen gick ofta på matiné, och alla mina kompisar ville se tavlan. Filmen visas ännu ibland på TV. Jag ärvde tavlan då Anita och jag bodde i en 1:a. med kokvrå, så jag hängde den i mitt tjänsterum på Parkförvaltningen, där den alltid beundrades av bl.a. nya borgarråd som hälsade på.

Efter Centrum blev det en del mindre filmjobb som dockfilmen "Sotlugg och Linlugg" för Termenius film och reklamfilm, ex. "Den galopperande frågan" en film för Sparbanken där han förlade en del scener i det nedlagda stenbrottet i Stenhamra. Så kom "Åsanisse", med John Elfström och Artur Rolén samt Ragnar Frisk som regissör. Det var ju inte någon kvalitetsfilm, men publikfilm av stora mått. Ateljén låg i de gamla flyghangarerna i Hägernäs och resorna dit tog halva arbetsdagen. Då han började närmade sig pensionen tog han jobb som dekorationsmålare på SF igen, dit var promenadavstånd. Cirkeln var sluten. Märkligt nog blev det samma filmer som han började sin bana med. Körkarlen och Herr Arnes pengar.

Foto Gun Duroj

Pensionären Bertil Duroj kan i lugn och ro vässa sina verktyg på brynet och blicka ned på barn och barnbarn. *Jaha, det är bara bröderna som räknas.* Skulle Barbro säga nu. Ja det är ju sant, men just på denna bild har Ola kommit och antalet Bertilar har blivit åtta. I ett telegram stod det, *"Margareta fick Anna heta, men nu leder Bertil med åtta sju.*

Bertil tolfte.

Pensionsåldern vid den tiden då Bertil blev pensionär var 67 år. Men det hände några gånger att han blev kallad att göra någon insats vid filmen. Till Europafilm minns jag att han kallades för att göra slaktade djurkroppar i papjemachè, till en slagsmålsscen i slakteriet. Han var ju en mästare på att bygga modeller, hela hus, plåttak och en gång ett berg som en bil skulle köra in i. Men jag tror att hans sista insats blev som skådespelare. Av någon anledning fick han göra prästen i filmen om "Yngsjömorden". Den som kallade var producenten Lorentz Malmstedt, en gammal arbetskamrat. Han kanske ville ha sällskap av Bertil för det var mycket väntetid och kallt och ruggigt. De gick in i kyrkan för att få lite värme och pratade om gamla tider i branchen. Lorentz sa att han skulle hålla på till döddar. En månad senare stod hans dödsannons i tidningen. Det var en stor sorg särskilt för Ingemar Bergman, Lorentz var hans favorit som producent.

Bertil ville lämna något efter sig, hans filmer brann ju upp eller blev skosmörja. Så han byggde en modell av svenska trähus, från den lilla backstugan till modärnare byggnader. Det blev en gård där husen fått nya användningar under tidens gång. Som den äldsta stugan som en tid var dass. Man såg att det var nytt trä där luckan i ytterväggen suttit. Han gjorde beslag och gångjärn av konservburkar, spåntak av insidan på tändsticksaskar, halmtak av vårspäda grässtrån han plockade med pincett. Kugghjulen till tröskverket skar han ut i ett stycke med modellkniv. Det blev aldrig helt färdigt, Bertil blev sjuk i astma. Han var mycket dålig, svårt att få luft. Greta var dödstrött efter många vaknätter då hon hjälpt honom. Stig fick nästan använda våld för att få in honom på sjukhus. Han lämnade sitt tel.nr. och sa, "att om något hände fick de inte ringa till Greta." Den natten ringde hon till Stig och sa att de ringt från sjukhuset och sakt att han var död.

I Gretas almanacka för den 16 juni 1967 står det. "Min Bertil är död."

Så blev hon ensam kvar, med sina minnen i fotoalbumen. Tack vare de och främst henne själv kan du se den sista bilden i denna släkthistoria.

Ett varmt tack för nyttiga upplysningar riktar jag till Barbro, Svea och Tord. Till min lilla hustru Anita, som i denna sista bild samtalar med Greta, riktar jag ett stort tack för att hon stått ut med mig vid datorn. Hon har även rättat de värsta stavfelen, då jag saknat rättstavning i programmet.

Mer om "Körkarlen" 1. Med fler bilder från Ann

I år är det 90 år sedan dessa scener filmades. De utgjorde vid den tiden kanske samma språng i filmtekniken som den digitala bilden i vår tid.

På den övre bilden kommer den genomskinlige Körkarlen, med sin gamla kärra, tömmarna i händerna, sin kåpa över huvudet och lien på axeln. Medan stadens silluett försvinner i bakgrunden.

På den undre bilden ser man hur Sjöström som David Holm reser sig upp ur sin egen kropp som ligger kvar på gravstenen. Ur den slappa handen glider den uppväckta och griper om stenen, huvudet reses och ögonen öppnas. Han ser Körkarlen som skall hämta honom, klockan slår tolv och det är nyårsnatt. Om han dör nu är han dömd att ta över Körkarlens syssla.

Här kommer han skramlande i sin gamla kärra. Men ingen levande ser eller hör honom. Men revbenen på hästen lyser vita i månskenet, sedan Bertil målat dem.

Jag har fått en bättre undervattensbild av Ann.

Här ser man om ej tydligt Körkarlen i sin kåpa och den döde sjömannen, som han kommer för att hämta.

I den undre bilden ser man Sjöström i rollen som David Holm, en slaver och suput, som genom Körkarlen får se vad ont han gjort.

En frälsningssoldat som för-gäves sökt hjälpa honom och hans familj håller på att dö. Här syns den gemomskinlige Sjöström på knä vid hennes säng, där han skall lägga sin hand på hennes. Det gick till så att det möblerade rummet med henne i sängen filmades först. Den exponerade filmen vevades tillbaka och kördes en gång till i tomt rum med Sjöström. Med hjälp av kritsträck på väggarna som han fluktade in kunde han hålla handen i samma läge "på hennes hand". Det var Julius Janzons mästerverk att veva filmen exakt i samma takt vid båda tagningarna.